

Hospodárstvo ako opakujúci sa motív / kritika vyučovania dejepisu a náboženstva

Rudolf Steiner

Zdroj: GA 295 [6], str. 161 - 166, 2006, 06.09.1919

Teraz (v šiestom ročníku) prevedme listy do ľahkých, názorných ukážok obchodnej korešpondencie, v rámci ktorých sú preberané veci, ktoré už dieťa pozná odinakiaľ. Je možné to, čo sa v treťom ročníku hovorilo o lúke, lese a tak ďalej, rozšíriť na obchodné vzťahy, takže neskôr tu bude k dispozícii látka pre podanie jednoduchých obchodných textov. [...] (V siedmom ročníku) to, čo už bolo podané v rámci prírodopisu, umožní dieťaťu, aby v slohových cvičeniach písalo zjednodušené charakteristiky povedzme o vlkovi, levovi, včele, a tak ďalej. Popri týchto cvičeniach zameraných skôr na všeobecne ľudské vzdelávanie, je v tomto období obzvlášť potrebné zaoberať sa obchodno-praktickými záležitosťami, učiteľ musí mať prehľad o tom, aké obchodno-praktické záležitosti existujú, a tie potom musí v rozumnej forme vniesť do hláv svojich žiakov.

V ôsmom ročníku sa bude jednať o to, aby sme u dieťaťa vyvolali súvislé chápanie pre dlhšie, rozsiahlejšie prozaické alebo poetické obsahy, takže v tomto období čítame deťom niečo dramatické, niečo epické. Pritom sa musí vždy brať ohľad na to, čo som už povedal: všetky vysvetlenia, všetky interpretácie prebrať vopred, takže keď potom dôjdeme k čítaniu, má byť ono vždy až zavŕšením toho, čo robíme s nejakou čítanou látkou. Obzvlášť však nesmieme v tomto ôsmom ročníku vynechať obchodno-praktické záležitosti práve v oblasti výuky jazykov. [...]

Ako ste videli, využívame nenúteným spôsobom to, čo dieťa pozná zo svojho najbližšieho okolia, aby sme k tomu pripojili voľným spôsobom prebiehajúce vecné vyučovanie. Keď sa dieťa blíži v treťom ročníku k deviatemu roku života, môže získať týmto vyučovaním dobré poňatie o tom, ako môžem však teraz iba vymenovať niektoré príklady - sa pripravuje malta a ako ju použiť pri stavbe domu. Môže tiež získať predstavu o tom, ako sa hnojí, obrába pole, ako vyzerá jačmeň, pšenica. Jednoducho umožníme dieťaťu, aby voľným spôsobom preniklo do tých oblastí svojho najbližšieho okolia, ktorým môže porozumieť.

Vo štvrtom roku výuky nájdeme potom prechod od tohto vyučovania k tomu, aby sme - stále ešte voľným spôsobom - hovorili o tom, čo patrí do oblasti dejín týkajúcich sa blízkeho okolia dieťaťa. Môžeme mu napríklad rozprávať, povedzme, ak to vyplynie z daných skutočností, ako sa dostalo do jeho domáceho kraja pestovanie vinnej révy, ako sa tam dostalo pestovanie ovocia, ako sa objavil ten či onen priemysel a podobne. Potom aj niečo z najbližších zemepisných poznatkov. Začneme teda, ako som vám to objasnil, najskôr so zemepisom najbližšieho okolia.

V piatom roku školy vynaložíme všetko úsilie, aby sme mohli s dieťaťom začať so skutočnými dejepisnými pojmi. A rozhodne by sme sa nemali zdráhať práve v období, keď je dieťa v piatom školskom roku, tlmočiť mu pojmy o kultúre východných krajín a Grékov. Nechť vraciať sa do starých dôb bola vyvolaná ľuďmi našej doby, ktorí nemajú schopnosť tvoriť si patričné pojmy, ak sa majú vraciať do starých vekov. Desať až jedenásťročné dieťa je možné upozorniť na všetko obzvlášť ak budeme stále oslovovať jeho cit čo v ňom môže vzbudiť porozumenie pre východné národy a pre Grékov.

Popritom začneme v zemepise zoznamovať dieťa, ako som vám to ukázal, s charakterom a vlastnosťami pôdy pre istú, bližšiu časť Zeme, a s tým, čo od toho hospodársky závisí. Do šiesteho roku patria dejepisné výklady o Grékoch a Rimanoch, a o dozvukoch gréckych a rímskych dejín až do začiatku 15. storočia. V zemepise budeme pokračovať v tom, čím sme sa zaoberali v piatom školskom roku, a to tak, že prihliadneme k iným častiam Zeme, a potom sa pokúsime nájsť prechod od klimatických pomerov k dejom na oblohe, ako to bolo predvedené včera poobede v niekoľkých ukážkach.

V siedmom roku školy pôjde o to, aby sme dieťaťu objasnili čo najzrozumiteľnejšie, aký druh života sa pre novšie ľudstvo rozvíja začiatkom 15. storočia, a aby sme potom opísali európske a ďalšie pomery až asi do začiatku 17. storočia. Toto je vôbec najdôležitejšie obdobie, na ktoré musíme vynaložiť veľa starostlivosti. Je dokonca dôležitejšie než obdobie, ktoré po ňom nasleduje. Ďalej sa pokúsime v zemepise pokračovať v preberaní dejov na oblohe a začať s preberaním duchovne-kultúrnych pomerov obyvateľov Zeme, národov Zeme, vždy v súvislosti s tým, čo sme už deťom povedali o pomeroch hmotnej kultúry, predovšetkým o hospodárskych pomeroch, v prvých dvoch rokoch obdobia, počas ktorého sme sa zaoberali zemepisom.

V ôsmom ročníku sa pokúsme doviest' s deťmi dejepis až do súčasnosti, pričom ale budeme dôsledne zohľadňovať kultúrne dejiny. Väčšinu toho, čo tvorí obsah dnes ešte obvyklého dejepisu, uveďme celkovo len mimochodom. Je oveľa dôležitejšie, aby sa dieťa dozvedelo, ako parný stroj, tkací stroj, a tak ďalej, premenili Zem, ako keby sa predčasne dozvedelo o takých kuriozitách, ako je úprava emskej depeše, a podobných veciach. To, čo stojí v našich dejepisných knihách, to sú tie najmenej dôležité veci pre výchovu dieťaťa. Aj o Karolovi Veľkom a podobných historických veľikánoch, by sa v zásade malo hovoriť celkom obyčajným spôsobom. Čo som vám včera hovoril o spôsobe, ako si možno pomôcť, aby sme previedli abstraktnú predstavu o čase vždy do niečoho konkrétneho, v tom ohľade sa snažte robiť veľmi, veľmi veľa. Pretože je potrebné, aby sa v tom robilo veľmi, veľmi veľa. Teda - snáď vám nemusím hovoriť, že už prostredníctvom týchto predmetov, o ktorých sme doteraz hovorili, sa dá u dieťaťa všeličím prispieť k vedomiu, že duch preniká všetko, čo sa vo svete vyskytuje. Že duch žije v našej reči. Že duch žije v tom, čo zemepisne pokrýva Zem. Že duch žije v historickom živote. Ak sa pokúsime pociťovať vo všetkom živého ducha, nájdeme tiež to pravé nadšenie, aby sme preniesli tohto živého ducha na svojich žiakov. A potom sa naučíme napravovať u svojich žiakov pre budúcnosť to, čo od počiatku nového veku ľudstva spôsobili predovšetkým náboženské vyznania. Tieto náboženské vyznania, ktoré nikdy nemali záujem, aby sa človek vyvíjal pokiaľ možno slobodne, tie vychovávali v mnohých ohľadoch vo veľkej miere k materializmu. Ak nesmieme využívať materiál zo všetkých oblastí sveta na to, aby sme pomohli človeku získať presvedčenie, že vo všetkom pôsobí duch, stane sa z vyučovania náboženstva semenisko materializmu. Náboženské vyznania si priamo vytkli za cieľ zakazovať ostatnému vyučovaniu hovoriť o duchu a o duši, pretože v tom chceli mať svoje privilégium. Pritom im skutočnosť týchto vecí stále viac vysychala, a tak to, čo sa hovorí na vyučovaní náboženstva už nemá žiadnu inú substanciu ako sentimentálne reči a frázy. A to, čo sa nám dnes všade tak strašne rozmáha ako fráza vládnuca svetu, je vlastne skôr výsledkom kultúry kostolného kázania ako výsledkom svetovej kultúry samotnej. Pretože tie najnezmyselnejšie frázy sa rozoznievajú najskôr v náboženských vyznaniach, a až potom sa prostredníctvom inštinktov ľudstva prenesú do vonkajšieho života. Zaiste, aj vonkajší život vytvára veľmi veľa frázovitého, ale najviac v tomto smere hrešia predsa len náboženské vyznania.